

Prevenција digitalnog nasilja...

ZA NASTAVNIKE

Dr Dobrinka Kuzmanović

**POKAŽI
RISPEKT,
REAGUJ NA
HEJT!**

Impresum

Ukoliko ste zaposleni u vaspitno-obrazovnoj ustanovi, verovatno ste mnogo puta do sada čuli da nastavnici i stručni saradnici, pored roditelja i samih učenika, imaju ključnu ulogu u prevenciji digitalnog vršnjačkog nasilja. Verovatno ste saznali da je osnovni princip preventivnog delovanja da se edukativne aktivnosti prvo sprovode sa odraslima – zaposlenima u vaspitno-obrazovnim ustanovama, zatim sa roditeljima/drugim zakonskim zastupnicima dece, pa tek na kraju sa decom/mladima. Vrlo je verovatno da ste u okviru svog profesionalnog usavršavanja pohađali jedan ili više programa koji se odnose na prevenciju i reagovanje u slučaju digitalnog vršnjačkog nasilja. Da li vas je sve to učinilo dovoljno kompetentnom/im da se uspešno nosite sa problemom digitalnog nasilja u svojoj profesionalnoj praksi?

Digitalne tehnologije u velikoj meri oblikuju svakodnevno funkcionisanje današnjih učenika, njihovih porodica, nastavnika i ostalih zaposlenih u vaspitno-obrazovnim ustanovama, suočavajući ih sa novim zahtevima, kompetencijama i izazovima. Korišćenje interneta, kao važnog kulturnog oruđa, pruža učenicima brojne mogućnosti, ali, nažalost, nosi sa sobom i određene rizike. Jedan od najčešćih rizika u digitalnom okruženju, kada je reč o mladima, jeste digitalno nasilje.

Kako pokazuju istraživanja, nastavnici su generalno zabrinuti zbog digitalnog nasilja i opažaju ga kao problem koji može ozbiljno da ugrozi dobrobit i zdravlje učenika, ali nisu uvek u stanju da ga prepoznaju i na njega adekvatno reaguju.

Ovaj vodič namenjen je prvenstveno nastavnicima u osnovnim i srednjim školama u Srbiji, ali i drugim zaposlenima, s ciljem da ih informiše i osnaži da se uhvate u koštac sa digitalnim vršnjačkim nasiljem.

Ovde ćete pronaći odgovore na sledeća pitanja:

- **Šta je digitalno nasilje?**
- **Koliko je digitalno nasilje zastupljeno među adolescentima?**
- **Koji su najčešći oblici digitalnog nasilja?**
- **Na osnovu čega nastavnik može da prepozna da učenik trpi digitalno nasilje?**
- **Kakva je uloga vršnjaka u prepoznavanju digitalnog nasilja?**
- **Ko vrši digitalno nasilje, a ko ga trpi?**

- Po čemu je digitalno nasilje specifično u odnosu na tradicionalno nasilje?
- Koje su posledice digitalnog nasilja po dobrobit i mentalno zdravlje mladih?
- Da li je internet „glavni krivac” za nasilje među mladima?
- Koja je uloga škole u prevenciji digitalnog nasilja?
- Da li učenici imaju šta da nauče od nastavnika u vezi sa digitalnim nasiljem?
- Da li je kvalitet nastave i vannastavnih aktivnosti povezan sa zastupljenošću digitalnog nasilja?
- Kako škola treba da reaguje na digitalno nasilje?

Pre nego što nastavite sa čitanjem, razmislite kako biste vi odgovorili na gorenavedena pitanja. Možda će vam to pomoći da procenite i preispitate vlastita znanja i uverenja o digitalnom nasilju i mapirate potrebe za profesionalnim razvojem.

Šta je digitalno nasilje?

Prema najopštijoj definiciji, [digitalno nasilje](#) (engl. Cyberbullying) predstavlja korišćenje digitalne tehnologije i interneta s ciljem da se druga osoba povredi, uznemiri, uplaši, ponizi, osramoti i da joj se nanese šteta. Osim termina digitalno nasilje, u literaturi se sreću i drugi srodni termini, npr. [vršnjačko nasilje na internetu](#), [onlajn nasilje](#), [elektronsko nasilje](#), [sajber maltretiranje](#) itd.

Prema [Pravilniku o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje](#) (u daljem tekstu: Pravilnik o protokolu) digitalno nasilje razvrstano je na tri nivoa.

- Pod digitalnim nasiljem **PRVOG** nivoa podrazumeva se: uznemiravajuće pozivanje, slanje uznemiravajućih poruka SMS-om, MMS-om
- Pod digitalnim nasiljem **DRUGOG** nivoa podrazumeva se: oglašavanje, snimanje i slanje video-zapisa, zloupotreba blogova, foruma i četovanja, snimanje kamerom pojedinaca protiv njihove volje, snimanje kamerom nasilnih scena, distribuiranje snimaka i slika.
- Pod digitalnim nasiljem **TREĆEG** nivoa podrazumeva se: snimanje nasilnih scena, distribuiranje snimaka i slika, dečija pornografija.

Procena nivoa nasilja vrši se na osnovu: intenziteta, stepena rizika, trajanja i učestalosti nasilnog ponašanja, posledica, broja učesnika, uzrasta i razvojnih karakteristika učenika.

Trebalo bi imati u vidu da je Pravilnik o protokolu poslednji put revidiran 2019. godine, i da su se u međuvremenu pojavili novi oblici digitalnog nasilja, dok su neki zastareli (npr. slanje uznemiravajućih poruka putem SMS-a).

Koliko je digitalno nasilje zastupljeno među mladima?

Zastupljenost digitalnog nasilja među mladima varira u zavisnosti od više faktora: načina na koji se ono definiše, formulacije pitanja, načina prikupljanja podataka (npr. usmeno ili pismeno), vremenskog perioda na koji se pitanje odnosi, uzrasta ispitanika itd. Iako se na osnovu medijskog izveštavanja (pogotovu kada se dogodi neki incident) može steći utisak da je digitalno nasilje u porastu među mladima u Srbiji, istraživanja sprovedena tokom poslednje decenije, na nacionalnim uzorcima učenika osnovnih i srednjih škola, pokazuju nam da nema značajnijeg porasta. Prema rezultatima međunarodnog istraživanja [Deca Evrope na internetu](#), u koje je bila uključena i naša zemlja, pre pandemije koronavirusa, **digitalnom nasilju bio je izložen približno svaki treći učenik starijih razreda osnovne škole i svaki četvrti srednjoškolac**. Većina njih su rekli da nisu bili previše uznemireni ovim iskustvom, nažalost, ima i onih (približno petina) koje je digitalno nasilje veoma uznemirilo.

Nažalost, nedostaju nam nova istraživanja, na reprezentativnom uzorku učenika, koja bi nam dala pouzdanu sliku o zastupljenosti digitalnog nasilja tokom i nakon pandemije koronavirusa.

Nekoliko stranih istraživanja, u koja su bili uključeni mladi, ukazuju na veću zastupljenost digitalnog nasilja tokom pandemije koronavirusa.

Koji su najčešći oblici digitalnog nasilja?

Vinovnici smo neprekidnog razvoja digitalne tehnologije i pojave novih alata za komunikaciju, razmenu, socijalno umrežavanje, ali i novih mogućnosti za njihovu zloupotrebu. Kada je reč o mladima, dosadašnja istraživanja nam pokazuju da verbalno nasilje prednjači u odnosu na druge oblike, kao i da su najčešće zastupljeni sledeći oblici digitalnog nasilja:

- slanje uvredljivih, okrutnih ili ružnih poruka (npr. putem platformi za komunikaciju, veb-sajtova za socijalno umrežavanje);
- javno deljenje ili slanje fotografija ili video-snimaka neke osobe (po pravilu, bez njenog odobrenja i znanja) s ciljem da se ta osoba ismeje ili ponizi (npr. seksualno eksplicitnih sadržaja);
- pretnje i provokacije upućene drugoj osobi, huškanje i podsticanje drugih da je povrede i da joj nanesu štetu;
- širenje glasina ili laži o drugome;
- ignorisanje, izostavljanje i isključivanje iz grupe ili aktivnosti na internetu;
- „trolovanje”, odnosno, iznošenje netačnih, neproverenih informacija, ostavljanje negativnih komentara u onlajn grupama, kako bi se izazvala svađa ili negativna emocionalna reakcija, javno diskreditovanje osoba sa određenim mišljenjem ili stavom;
- kreiranje lažnih naloga na tuđe ime i njihova zloupotreba (npr. slanje neprimerenih poruka prijateljima osobe čiji je nalog zloupotrebljen ili uspostavljanje kontakta sa osobom koja je prethodno blokirala pristup svom nalogu)
- „govor mržnje”, odnosno, ruganje ili zadirkivanje nekoga zbog ličnih osobina (npr. religija, pol, rasa, seksualna orijentacija) ili izgleda itd.

Na osnovu čega nastavnik može da prepozna da učenik trpi digitalno nasilje?

Mlade osobe različito reaguju na izloženost digitalnom nasilju, što je povezano sa uobičajenim načinom reagovanja na stresne situacije. Neki mladi se trude da, iz različitih razloga, da prikriju da su žrtve digitalnog nasilja, ali nekada to nije moguće. Kako je adolescencija period života u kojem mladi „burno reaguju”, ispoljavaju snažne emocije i promene raspoloženja na svakodnevnom nivou, iz perspektive odraslih – i bez nekog naročitog povoda, nije lako razlučiti da li je „upaljena lampica” za lažnu ili stvarnu uzbunu.

Individualne razlike između učenika u načinu reagovanja na digitalno nasilje dovode se u vezu sa **individualnim i kontekstualnim faktorima**: rezilijentnošću ili otpornošću na stres, samopouzdanjem i osećanjem sigurnosti, socijalnim veštinama, doživljajem da su prihvaćeni i podržani od strane prijatelja, vršnjačke grupe, članova porodice i nastavnika, prethodnim iskustvom u sličnim situacijama, informisanošću o digitalnom nasilju i načinima njegovom prijavljivanja itd.

Neki od potencijalnih pokazatelja trpljenja digitalnog nasilja jesu: promene u raspoloženju, načinu emocionalnog reagovanja, ponašanju na času i izvan njega, navikama korišćenja interneta, odnosu prema školskim obavezama (npr. slabije školsko postignuće), vršnjacima, zatim, izostajanje iz škole, nasilno ponašanje prema drugima, psihosomatski problemi itd. Navedeni „simptomi” **nisu specifični isključivo za digitalno nasilje**, već mogu da ukazuju na razne druge probleme, pa zato treba biti oprezan prilikom donošenja zaključaka.

Kakva je uloga vršnjaka u prepoznavanju digitalnog nasilja?

U prepoznavanju digitalnog nasilja **vršnjaci** imaju veoma važnu ulogu. S obzirom na to da provode dosta vremena zajedno, često su oni ti koji prvi primete promene u ponašanju i navikama kod učenika koji trpi nasilje. Osim toga, mladi koji su izloženi digitalnom nasilju, kako pokazuju istraživanja, ali i praksa, znatno češće se obraćaju za pomoć svojim vršnjacima nego odraslima. Bilo bi veoma korisno organizovati vršnjačke grupe za podršku putem interneta mladima koji su doživeli digitalno nasilje.

Roditelji su, naravno, dragocen izvor informacija o učeniku, jer bolje poznaju svoje dete, više vremena provode s njim, pa mogu lakše da uoče promene, međutim, dešava se i da nastavnici signaliziraju roditeljima promene kod učenika, kojih roditelji nisu bili svesni.

Ko vrši digitalno nasilje, a ko ga trpi?

Podela na one koji vrše nasilje i one koji ga trpe praktično je neodrživa, u šta ste se verovatno i sami uverili u svojoj školskoj praksi. Često su digitalno nasilne osobe prethodno bile žrtve nasilja (u digitalnom okruženju ili izvan njega), pa sada žele da se osвете ili da zaštite sebe (reč je o reaktivnom nasilju). Dešava se i suprotno, da digitalno nasilni postanu žrtve. Nažalost, dobro je poznato da, nasilje rađa nasilje!

Digitalno nasilje je složen fenomen uslovljen različitim faktorima. U stručnoj literaturi, faktori rizika za digitalno nasilje (koji su istovremeni i protektivni faktori) obično se klasifikuju na više nivoa: **individualni nivo, vršnjaci, porodica, škola i širi društveni kontekst**.

U **individualne faktore** ubrajaju se: ● uzrast (najrizičniji je kraj osnovnog obrazovanja), ● pol (devojčice su češće izložene, dok su dečaci češće nasilni, mada ovo nije uvek pravilo), ● osobine ličnosti (agresivnost i predispozije za nasilno ponašanje, impulsivnost, niska tolerancija na frustraciju), ● socio-emocionalne veštine (neefikasno upravljanje emocijama, slaba samoregulacija i samokontrola, niska tolerancija na frustraciju), ● nepovoljna slika o sebi – nedostatak samopoštovanja, empatije, otvorenosti za druge, ● učestalost korišćenja interneta/digitalne tehnologije, prekomerna upotreba i nebezbedno korišćenje, ● učestvovanje u tradicionalnom-nasilju (jedno istraživanje pokazuje da žrtve tradicionalnog nasilja imaju 7 do 11 puta veću šansu da dožive digitalno nasilje, polovina onih koji su doživeli digitalno nasilje bili su izloženi tradicionalnom nasilju, Estevez et al., 2020)

Kada je reč o **porodičnim faktorima**, ističu se: loša komunikacija i odnos između roditelja i deteta, odsustvo emocionalne podrške, nezainteresovanost roditelja za dete, preterana strogost, rigidnost ili popustljivost, porodično nasilje, zanemarivanje i zlostavljanje u porodici, istorija mentalnih poremećaja roditelja itd).

Od faktora koji se odnose na **vršnjake**, izdvajaju se: ● slaba socijalna mreža i podrška od strane prijatelja (mladi koji nemaju „osobu od poverenja” lakša su meta digitalnog nasilja), ● socijalne norme u vršnjačkoj grupi koje promovišu nasilje i druge oblike neprimerenog ponašanja (šta je „in”, popularno), ● status učenika vršnjačkoj grupi (loš status, nisu omiljeni, popularni), ● percepcija vršnjačkih odnosa (što je negativnija, to je više nasilja).

Od **školskih faktora** koji su povezani sa zastupljenošću digitalnog nasilja izdvajaju se: ● negativna školska klima ili **etos škole** koga čine opšteprihvaćene vrednosti u školi, način rada nastavnika (realizovanja nastave i ocenjivanja), njegov odnos prema učenicima, vaspitni postupci ● zastupljenost klasičnog nasilja, nedoslednost u poštovanju pravila ponašanja, ● loša komunikacija s nastavnicima, ● zataškavanje nasilja u vaspitno-obrazovnoj ustanovi itd.

I najzad, digitalno nasilje ne može se razmatrati izvan šireg, **društvenog konteksta**: ● zastupljenost različitih vidova nasilja u javnom diskursu (tzv. kultura nasilja), ● prisustvo nasilja u medijima (tradicionalnim i digitalnim) – „zagađenost medija” nasiljem i uzrasno neprimerenim sadržajima, ● kulturni obrasci i norme ponašanja, porodične vrednosti (npr. šerenting ili deljenje informacija o deci na internetu, kao forma digitalnog nasilja), ● odsustvo legislative, pravnih mehanizama zaštite od digitalnog nasilja...

Po čemu je digitalno nasilje specifično u odnosu na tradicionalno nasilje?

Mladi koji vrše digitalno nasilje obično **veruju da njihov identitet** (skriven iza lažnih profila, imena, fotografija) **neće biti lako otkriven**, pa da, samim tim, neće snositi posledice za sopstveno nasilno ponašanje, ili jednostavno **nemaju hrabrosti i ne osećaju se dovoljno „moćno” da se suprostave drugome „licem-u-lice”**, pa to čine na ovaj način. Zbog toga je ovaj oblik nasilja dobio naziv „kukavičko nasilje”. Ipak, istraživanja i praksa pokazuju da su digitalno nasilni češće nasilni i u izvandigitalnom okruženju.

Koje su posledice digitalnog nasilja po dobrobit i mentalno zdravlje mladih?

Kako pokazuju nalazi brojnih istraživanja, ali i klinička praksa, dugotrajna izloženost digitalnom nasilju negativno utiče na sve aspekte razvoja, a posebno na socio-emocionalni razvoj mladih, ostavljajući posledice različitog intenziteta. U nekim slučajevima mladi se osećaju uznemireno, postićeno, povređeno, prevareno, ali nakon određenog vremena, uspevaju da prevaziđu problem. Nekada su te posledice ozbiljnije, npr. mogu odbijati odlazak u školu, ispoljavati znake depresivnosti, anksioznosti, delinkventnog ponašanja, pribеći korišćenju psihoaktivnih supstanci itd. U ovakvim slučajevima zaista imamo razloga za brigu. U literaturi ima primera koji ukazuju na povezanost uznemiravanja na internetu sa suicidalnim mislima i idejama, pokušajem ili izvršenjem suicida, pa je tako nedavno skovan novi termin „sajberbulicid” (engl. cyberbullicide) (Schonfeld et al, 2023). Uprkos tome, ne možemo reći da je izloženost digitalnom nasilju uzrok tome, ali ona može doprineti, „doliti ulje na vatru”, i učiniti još ranjivijom mladu osobu koja se već nosi sa problemima.

Iskustvo digitalnog nasilja može imati dugoročne negativne posledice po mentalno (i fizičko) zdravlje mladih, **kako onih koji su mu izloženi, tako i onih koji su nasilni**. Čak i **svedočenje** digitalnog nasilja može biti povezano sa depresivnim simptomima i socijalnom anksioznošću kod mladih!

Da li je internet „glavni krivac” za nasilje među mladima?

U današnje vreme, rasprostranjeno je shvatanje da se nasilni obrasci ponašanja naučeni u digitalnom okruženju prenose u interakcije uživo, odnosno da je internet „glavni krivac” za porast nasilja među mladima, kako u školskom, tako i u izvanškolskom kontekstu.

Činjenica je da digitalno okruženje nije kreirano u skladu sa razvojnim potrebama dece i mladih različitog uzrasta, te da su im na internetu relativno lako dostupni nasilni sadržaji i obrasci ponašanja. Naučno je dokazano da se nasilno ponašanje uči i to posmatranjem nasilnih modela. S druge strane, nasilje postoji vekovima unazad, otkad postoji i ljudska civilizacija, a školsko nasilje otkad postoji škola, s tim što je od 60-ih godina 20. veka ono počelo da se prepoznaje kao društveni problem. Kao što se nasilje iz digitalnog može „preliti” u izvandigitalno okruženje, važi i obrnuto, Čak i da je internet „krivac” ili uzrok nasilnog ponašanja, što je teško dokazivo, postavlja se pitanje „šta je starije, kokoška ili jaje?”, odnosno, **da li predispozije ka nasilnom ponašanju, problemi s kojima se mlada osoba nosi u svakodnevnom životu i negativni kontekstualni činioci vode ka problematičnoj upotrebi interneta ili važi obrnuto!** Umesto traženja krivca, konstruktivnije je preuzeti odgovornost za sopstveno ponašanje.

Koja je uloga škole u prevenciji digitalnog nasilja?

Prava učenika na zaštitu od svih oblika nasilja, uključujući i digitalno, propisana su Ustavom Republike Srbije, ratifikovanim međunarodnim ugovorima, Krivičnim zakonikom Republike Srbije, i većim brojem Zakona. Kada je reč o vaspitno-obrazovnim ustanovama, Pravilnikom o protokolu propisani su sadržaji i načini sprovođenja preventivnih aktivnosti. Ciljevi preventivnih aktivnosti jesu:

- podizanje nivoa svesti i osetljivosti učenika, roditelja/drugih zakonskih zastupnika dece i svih zaposlenih u školi za prepoznavanje svih oblika nasilja, uključujući i digitalno;
- negovanje atmosfere saradnje i tolerancije, uvažavanja i konstruktivne komunikacije u kojoj se ne toleriše nasilje, bez obzira na razlike;
- unapređivanje znanja, veština i stavova potrebnih za kreiranje bezbednog i podsticajnog okruženja i konstruktivno reagovanje na nasilje;
- upoznavanje sa procedurama za prijavljivanje i postupanje u slučaju sumnje ili saznanja o digitalnom nasilju i zaštita;

- usvajanje pozitivnih normi i oblika ponašanja, učenje veština konstruktivne komunikacije i razvijanje empatije;
- razvijanje socioemocionalnih kompetencija učenika, roditelja i zaposlenih (svest o sebi, svest o drugima, samoregulacija, odgovorno donošenje odluka i dr.).

Učenici, roditelji i zaposleni zajednički planiraju, osmišljavaju i sprovode preventivne aktivnosti.

U okviru prevencije nasilja i zlostavljanja ustanova ostvaruje vaspitni rad, pojačan vaspitni rad i vaspitni rad koji je u intenzitetu primeren potrebama specifičnostima ustanove i najboljem interesu deteta*, samostalno ili u saradnji sa drugim nadležnim organima, organizacijama i službama.

Da li učenici imaju šta da nauče od nastavnika u vezi sa digitalnim nasiljem?

I ovo je jedno od često postavljanih pitanja, bolje rečeno, jedna od zabluda, a proizilazi iz shvatanja da su današnji mladi digitalno kompetentniji od odraslih, pa da nemaju šta od njih da nauče.

Iako se u javnom diskursu, ali i od strane samim nastavnika, tokom poslednjih godina, često moglo čuti da su današnji mladi „digitalni urođenici” a njihovi nastavnici i roditelji, pogotovu oni stariji, „digitalni imigranti” (za ovu podelu možemo da zahvalimo američkom autoru M. Prenskom), empirijski nalazi nas uveravaju u suprotno. Sva dosadašnja istraživanja u okviru kojih su direktno procenjivane digitalne kompetencije učenika različitog uzrasta potvrđuju da one nisu na željenom nivou, odnosno da je neophodno dodatno raditi na digitalnom opismenjavanju mladih. S druge strane, kada pitamo učenike da sami procene svoje digitalne kompetencije dobijamo drugačiju, znatno ružičastiju sliku, i po tome se mladi iz Srbije razlikuju od svojih vršnjaka iz drugih evropskih zemalja (nalaz dobijen u okviru istraživanja Deca Evrope na internetu).

Dakle, nisu vam potrebne ekspertske digitalne kompetencije, niti je potrebno da budete nastavnik/ca Informatike i računarstva, da biste mogli da razgovarate sa svojim učenicima o digitalnom nasilju. Uostalom, složit ćete se da je sasvim u redu da i nastavnici uče od svojih učenika i da asimetrija moći, ugrađena u tradicionalne uloge nastavnika i učenika nikako ne može biti imperativ savremenog obrazovanja.

Da li je kvalitet nastave i vannastavnih aktivnosti povezan sa zastupljenošću digitalnog nasilja?

Većina nastavnika uzroke nasilja vidi u problematičnoj porodici učenika, pa u skladu s tim, smatra da je najefikasniji način borbe protiv nasilja bolja saradnja škole i porodice. Manje od petine nastavnika, nažalost, smatra da su zanimljivije metode nastave efikasno sredstvo u prevenciji nasilja. Ovi podaci dobijeni su u okviru programa i istraživanja Škola bez nasilja, u koji je bila uključena većina škola u Srbiji.

Neosporno je da porodica, sistem vrednosti sa kojim učenici dolaze u školu, kao i sistem vrednosti u društvu imaju predstavljaju faktore rizika za bilo koji oblik nasilja, uključujući i digitalno. S druge strane, **neopravdano je potcenjivati značaj programa i metoda nastave, kvaliteta nastave i vannastavnih aktivnosti kao protektivnih faktora nasilja.** Neophodno je mladima ponuditi zdravu alternativu za problematično ponašanje, i kroz nastavne sadržaje raditi na njihovom senzibilisanju i osveščivanju negativnih posledica digitalnog nasilja. Upravo zato se u okviru celoškolskih programa za suzbijanje nasilja akcenat stavlja i na ove indirektno načine borbe protiv nasilja.

Kako škola treba da reaguje na digitalno nasilje?

Pravilnikom o protokolu propisano je **kada i kako škola reaguje** na digitalno nasilje, u skladu sa procenjenim nivoom nasilja, uključujući i redosled koraka u intervenciji.

- Na **PRVOM** nivou, po pravilu, aktivnosti preduzima **samostalno odeljenjski starešina, nastavnik, u saradnji sa roditeljem, u smislu pojačanog vaspitnog rada** sa odeljenjskom zajednicom, grupom učenika i individualno. Pod određenim okolnostima, ako vaspitni rad nije bio delotvoran ili se nasilje prvog nivoa ponavlja (informisati se detaljnije u Pravilniku o protokolu), ustanova interveniše aktivnostima predviđenim za drugi, odnosno treći nivo.
- Na **DRUGOM** nivou, po pravilu, aktivnosti preduzima **odeljenjski starešina u saradnji sa pedagogom, psihologom, timom za zaštitu i direktorom, uz obavezno učešće roditelja, u smislu pojačanog vaspitnog rada.** Ukoliko pojačani vaspitni rad nije delotvoran, **direktor pokreće vaspitno-disciplinski postupak i izriče meru, u skladu sa zakonom.**

- Na **TREĆEM** nivou, aktivnosti preduzima **direktor sa timom za zaštitu, uz obavezno angažovanje roditelja i nadležnih organa, organizacija i službi** (centar za socijalni rad, zdravstvena služba, policija i druge organizacije i službe). Kada su učenici koji su izvršili digitalno nasilje mlađi od 14 godina, protiv njih se ne može podneti prekršajna ili krivična prijava, niti pokrenuti prekršajni i krivični postupak, već se isključivo primenjuju mere iz nadležnosti **obrazovno-vaspitnog sistema, zdravstvenog sistema i sistema socijalne zaštite**.

Ukoliko na nivou škole nije moguće izvršiti procenu nivoa nasilja, uključuju se nadležni organi i druge organizacije i službe: Ministarstvo prosvete, nadležna školska uprava, centar za socijalni rad, policija, pravosudni organi, zdravstvene službe.

U slučaju nasilja drugog i trećeg nivoa, uvek se kreira operativni plan zaštite kojim se operacionalizuju aktivnosti usmerene na promenu ponašanja učenika, način i dinamika realizacije plana.

Kontakti za prijavu digitalnog nasilja:

Nacionalna platforma za prevenciju

<https://cuvamte.gov.rs/prijava-nasilja/>

Nacionalni kontakt centar za bezbednost dece na internetu:

<https://pametnoibezbedno.gov.rs>

broj telefona: **19833**

The background is a solid blue color with a repeating pattern of various geometric shapes in a darker shade of blue. These shapes include circles, triangles, and irregular polygons, scattered across the entire surface.

#ClipsyProtivHejta